СХВАЛЕНО
Педагогічною радою
протокол № 12
від 31.08.2026 року

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказом директора
від 31.08.2026 року № __35_
_____ Оксана КОВАЛЬЧУК

ОПОРНИЙ ЗАКЛАД «ТУРІЙСЬКИЙ ЛІЦЕЙ»
ТУРІЙСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ
КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з громадянської освіти
(0,5 год/тиждень)
для 7 класу (базовий предметний цикл базової середньої освіти)
на 2026/2027 навчальний рік

Розроблена на основі **Модельної програми для 6-9 класів Освітня галузь: громадянська та історична для закладів загальної середньої освіти (автори: О. І. Пометун, О. В. Дудар, Н. П. Клименко, В. Ю. Кришмарел, Т. О. Ремех від 21.07.2025 № 1043)**

Зміст навчальної програми забезпечує підручник **«Громадянська освіта»** (автори: Пометун О.І., Гриб О.С., Малецька Т.В., Муляр О.П.)

Учитель **Андрій КНИШ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма предмета «Громадянська освіта» розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено мету громадянської та історичної освітньої галузі – розвиток особистості учня через осмислення минулого й сучасності та зв'язку між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції. Для забезпечення відповідності програми загальноєвропейським підходам до формування змісту громадянської освіти у пропонованій програмі враховані положення та ідеї, викладені у таких документах як Глобальні цілі ООН, Декларація ООН з освіти та виховання в галузі прав людини, Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, Рамка компетентностей для культури демократії Ради Європи, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Предмет «Громадянська освіта» охоплює два цикли середньої освіти: адаптаційний (6 клас) та базовий предметний (7-9 класи), що визначає особливості структури і змісту відповідних курсів. Курс 7 класу, що належить до базового предметного циклу середньої освіти, потребує врахування у змісті програми та організації освітнього процесу психолого-педагогічних особливостей дітей 13–15 років, рівня їхніх громадянознавчих знань і розвитку предметних та міжпредметних умінь, урізноманітнення видів навчальної діяльності, що відображено в обов'язкових результатах навчання учнів за Державним стандартом базової середньої освіти.

З огляду на вищезазначене, метою навчання предмета «Громадянська освіта», узгодженою з метою освітньої галузі, є формування національної і громадянської ідентичності, патріотизму, почуття власної гідності, active громадянської позиції, відданості цінностям українського народу, Європейського Союзу й інших демократичних країн, прихильності ідеям миру, демократії, прав і свобод людини й громадянина, доброчесності та соціальної відповідальності, готовності брати участь у розв'язанні локальних, національних і глобальних проблеми у межах спільнот, до яких вони належать, з повагою до розмаїття, культурних відмінностей, інклюзії та принципів сталого розвитку.

Завданнями предмета, спрямованими на досягнення мети, є:

- усвідомлення учнівством власної громадянської та національної ідентичностей, приналежності до української держави та української нації як самобутньої спільноти, здатності виявляти громадянську стійкість, патріотизм і відданість Україні;
- оволодіння основами знань про принципи й цінності громадянського суспільства, життєдіяльність людини в ньому, роль і функції демократичної держави, можливості, форми й способи впливу громадян на суспільне життя і політику держави;
- набуття вмінь і навичок, формування поглядів і цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії, верховенством права, справедливості, рівності, прав людини, культури миру, добробуту; прихильності до ідей Європейського Союзу, відповідального ставлення до довкілля на основі принципів сталого розвитку;
- формування в учнівства громадянської та соціальної активності, відповідальності, активної громадянської позиції, здатності до колективної діяльності й прийняття спільних рішень; досвіду громадянськихдій; шанобливого і толерантного ставлення до культури і традицій інших народів;
- розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів, реалізація вимог до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

За умови опанування програми, навчальних матеріалів, достатньої самостійної роботи наприкінці предметного циклу учень зможе:

- усвідомлено формулювати, аргументовано висловлювати і обґрунтовувати власну громадянську позицію у ході обговорень, дискусій і дебатів, в письмових та усних повідомленнях;
- характеризувати функції демократичної держави та її інституцій, способи впливу громадян на політики держави, орієнтуватися в питаннях конституційного (зокрема виборчого) права, послуговуватися принципами демократичного суспільства та поділяти його цінності;
- розпізнавати порушення прав і свобод людини, дотримуватися принципів демократії, поваги до гідності інших осіб та верховенства права;
- виявляти готовність відстоювати власні права і свободи, застосовувати навички само-організації, критичного мислення, медіаграмотності для забезпечення справедливості;
- ідентифікувати себе та інших як унікальних особистостей, громадян, членів спільноти, які живуть в умовах демократії, базуються у своєму спілкуванні на принципах поваги, вмінні слухати та аргументовано суперечити, взаємодіяти заради благодійних та волонтерських цілей, створення академічно доброчесного контенту та сталого розвитку;
- брати активну участь у житті класу, освітнього закладу, громади, виявляючи ініціативу або долучаючись до спільних проєктів, громадських ініціатив, волонтерських та/ або соціальних акцій;
- конструктивно взаємодіяти з іншими представниками спільноти: працювати у команді, враховувати думку інших, вирішувати конфлікти мирно;
- пошановувати культурне різноманіття, традиції інших народів, дотримуватись принципів толерантності, рівності та інклюзії у спілкуванні й спільній діяльності, демонструвати неприйняття дискримінації, нетерпимості й несправедливості;
- аналізувати ситуації, пропонувати шляхи розв’язання проблем різного рівня (у межах освітнього закладу, місцевої громади, країни), керуватися в своїй поведінці принципами сталого розвитку та громадянської відповідальності;
- застосовувати знання й уміння для безпечної взаємодії в інтернеті, ідентифікувати фейки, протидіяти маніпуляціям, розпізнавати правдиву інформацію й поширювати її в соціальних медіа.

Особливості змісту і структури предмета

Розвиток громадянського суспільства та демократії в Україні, послідовна інтеграція України в систему демократичних європейських і світових цінностей потребує формування в учнів знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей, необхідних для підтримки, захисту й просування цих ідей, розвитку громадянськості як інтегрованої риси особистості. Зміст предмета «Громадянська освіта» побудовано на основі між-дисциплінарної інтеграції знань з політології, соціології, соціальної психології, культурології, права тощо. Цей зміст покликаний надати учням цілеспрямований і змістовний навчальний досвід, який відображатиме сучасні реалії життя українського суспільства і сприятиме розвитку відповідних якостей і компетентностей особистості.

В основі модельної навчальної програми закладені такі цінності й пріоритети:

- акцент на формуванні національної і громадянської ідентичностей учнів;
- розвиток в учнів рис активної особистості, досвіду демократичної поведінки й участі, навичок ефективного спілкування;
- увиразнення у змісті принципів і цінностей громадянського суспільства, ролі і функцій демократичної держави, можливостей і здатностей громадян впливати на суспільне життя і політику держави;
- формування в учнів громадянських цінностей, ставлень, установок: загальнолюдських (справедливість, гідність, терпимість до людей, повага до батьків, бережливе ставлення до природи тощо);

демократичних у громадянському суспільстві (поціновування багатоманітності світу, шанування прав і свобод, повага до гідності людини, вимогливе ставлення до органів влади, активна громадянська позиція, здатність жити разом, міжкультурне взаєморозуміння, толерантність, відданість культурі миру, збереження й захист довкілля тощо); національних (громадянська стійкість, віра в духовні сили народу та його майбутнє, повага до національної історії, культури, мови тощо).

Означеним пріоритетам відповідає структура предмета та його зміст. Він передбачає поглиблення понятєвого апарату учнів щодо таких категорій як «демократія», «демократична держава», «права і свободи людини та громадянина в Україні» тощо та ознайомлення учнів з новими поняттями як-от «громадянська і соціальна відповідальність», «громадянська та соціальна активність» та ін. Навчальний матеріал предмета враховує реалії українського суспільного життя, засади та розвиток демократії в Україні, особливості життя українського суспільства в умовах війни і повоєнного часу.

З огляду на 17 навчальних годин, відведених на вивчення кожного курсу в межах предмета, його зміст мінімізовано з урахуванням вікових особливостей учнів та сучасних освітніх викликів. У програмі закладено чіткі орієнтири для оцінювання результатів навчання учнів, що вможливлює активізацію їхньої пізнавальної діяльності й усуває їхнє перевантаження.

Логіка побудови навчального матеріалу зберігає наступність з предметами/курсами громадянської та історичної освітньої галузі 5-6 класів, враховує внутрішньогалузеві та міжгалузеві зв'язки (з соціальною та здоров'язбережувальною, мовно-літературною, інформатичною та ін. освітніми галузями), що відображено в змісті та очікуваних результатах навчання.

Кожен з пропонованих курсів структурований за чотирма частинами, об'єднаними змістовими лініями, що є важливим для послідовного і системного навчання громадянської освіти. Це дає змогу логічно та поступово розвивати знання, навички та цінності учнів, уникаючи дублювання навчального матеріалу та/або прогалин у ньому. Означений підхід забезпечує цілісність предмета, взаємозв'язок між окремими темами, що сприяє глибшому розумінню його учнями. Єдині змістові лінії спрямовані на рівномірний розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів, забезпечують поступовий перехід між курсами, допомагають вчителям ефективно планувати навчальний процес, будувати нові теми на основі вже засвоєних, сприяють кращому орієнтуванню учнів у навчальному матеріалі.

Громадянська освіта, 7 клас, 17 годин

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	ПРОПОНОВАНИЙ ЗМІСТ	ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЧАСТИНА 1. Я, МОЇ ЦІННОСТІ І ПРАВА (4 год)		
Обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини на основі цінності особистості Детально описує та характеризує в цілому себе та інших осіб як унікальних особистостей, кожна з яких є громадянською цінністю, поводиться з повагою до себе та гідності інших осіб	Громадянська освіта як предмет Я – унікальна особистість. Світ моїх цінностей Моя гідність та повага до гідності інших Важливість прав людини. Права дитини в Україні та світі	Пошукові завдання: Актуалізація змісту понять за допомогою різних джерел інформації: «особистість», «цінності», «гідність», «повага» З'ясування сутності понять за допомогою різних джерел інформації: «громадянська освіта»,

Пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини) Пояснює, що таке права людини, дитини, чому їх необхідно поважати та як діяти у випадку їх порушення, наводячи відповідні приклади Обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми Обґрунтовує небезпеку для громадянського суспільства замовчування порушення прав людини Наводит приклади протидії порушенням прав людини Пояснює значення понять (права, закон) з допомогою вчителя		«світ цінностей», «права людини», «права дитини» Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації з теми за критеріями Творчі завдання: Самодослідження власних цінностей, проявів поваги до іншої особистості та до себе, з'ясування ознак гідності та гідної поведінки, виокремлення прав дитини Рольові ігри та симуляції ситуацій, наприклад «Я себе поважаю ось як…»; «Я себе поважаю за те, що (тому, що)…» Написання уявного посту для соціальної мережі про те, чому права інших людей важливі для нас Підготовка довідки/статті для Вікіпедії щодо питань теми Дискусії/дебати (орієнтовні питання): Що означає унікальність людини? Кого можна вважати особистістю? У чому виявляється гідність людини? Які є ознаки поваги до людини? Чому права людини є цінністю? У чому відмінність прав дитини від прав людини? Які є права у дитини в сучасному світі?
ЧАСТИНА 2. ОСОБИСТІСТЬ В СУСПІЛЬСТВІ, СПІЛЬНОТІ, ДЕРЖАВІ (4 год)		
Формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей Добирає приклади, які розкривають поняття/терміни в межах теми Розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними Наводить приклади етнічного, релігійного, cultural та іншого розмаїття в Україні та світі, пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу	Людина у суспільстві, спільноті, державі Правила співжиття в класі, школі, громаді, державі Різноманітність суспільства. Толерантність Дискримінація. Мова ворожнечі	Пошукові завдання: Актуалізація понять: «суспільство», «спільнота», «держава», «правило», «закон», «толерантність» З'ясування сутності понять за допомогою різних джерел інформації: «різноманітність суспільства», «дискримінація», «мова ворожнечі» Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Виявлення фактів, основних понять, пов'язаних з темою, формулювання запитань, оцінювання інформації при роботі з текстом або відео

Висловлює власні судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей Наводить приклади виявів дискримінації та її подолання, ідентифікує випадки булінгу (цькування), визначає їх наслідки для особи і групи, до якої ця особа належить Аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися		Аналіз, порівняння й оцінка інформації теми, отриманої з різних джерел Систематизація понять (толерантність, дискримінація, мова ворожнечі, різноманітність, правила співжиття) за допомогою схем, інфографіки Визначення ознак дискримінації в текстах і висловлюваннях Порівняння прикладів толерантної і нетолерантної поведінкових моделей, правил добросусідства і випадків дискримінації з визначенням причин і наслідків такої поведінки Творчі завдання: Аналіз ситуацій, пов'язаних з порушенням усталених правил співжиття, дискримінацією або нетолерантністю Підготовка короткого (усного) есе з обґрунтуванням власної позиції щодо важливості правил співжиття, толерантності, виявлення мови ворожнечі Розроблення «кодексу толерантної поведінки» для класу чи шкільної спільноти Розігрування ситуацій толерантності чи протидії дискримінації Підготовка опитувальника і проведення інтерв'ю з представниками різних спільнот Дискусії/дебати (орієнтовні питання): Чому важливо дотримуватися правил у класі/школі/суспільстві? Чи обмежують правила свободу людини? Чи робить різноманітність наше суспільство сильнішим або складнішим? Чому почасти важко прийняти людину, яка відрізняється від нас? Що допомагає людям бути толерантними і поважати інших? Чи можна виправдати дискримінацію у певних випадках? Чому? Як мова ворожнечі впливає на психологічний стан людини та атмосферу у спільноті?

		Як створити дружнє і толерантне шкільне середовище? Як підтримати людину, яка потерпає від дискримінації?
ЧАСТИНА 3. ЗАЛУЧЕНІСТЬ І СПІВПРАЦЯ В ШКОЛІ ТА ГРОМАДІ (4 год)		
Формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел Використовує пошукові системи для отримання інформації, доцільно застосовує терміни, поняття в запропонованих джерелах, добирає приклади, які розкривають поняття/терміни в межах теми Пояснює та аргументує потребу спільних правил, а також необхідність їх дотримання, аналізує правила та процедури закладу освіти з погляду дотримання прав людини (зокрема недискримінації) та поваги до гідності людини, демонструє готовність до їх захисту Пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю, зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить Аналізує та оцінює роботу органів учнівського самоврядування Визначає способи власної співучасті в житті класу/закладу освіти/родини/місцевої спільноти, бере участь у громадських заходах Діє для збереження навколишнього середовища	Громада як місцева спільнота. Долучення дітей до життя громади. Розв'язання проблем громади Шкільна спільнота. Залученість до життя класу/школи Учнівське самоврядування та ініціативи Волонтерська діяльність в житті школи/місцевої громади Планування і реалізація спільної справи/проєкту/організація шкільного заходу	Пошукові завдання: Актуалізація понять: «громада», «територіальна громада», «самоврядування», «шкільна громада», «учнівське самоврядування», «громадська ініціатива», «волонтерство». Складання кластера/інфографіки/схеми щодо системи шкільного самоврядування, діяльності класної та шкільної громади. Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації з теми за критеріями Аналіз, порівняння й оцінка інформації з теми, отриманої з різних джерел Творчі завдання: Створення цифрової карти своєї громади, відеоролика або фотоколажа «Моя громада: проблеми та перспективи»/«Моя громада у майбутньому» Створення плакату щодо дієвих осіб/органів місцевої влади, які покращують життя громади; колажу із фотографій/малюнків корисних/привабливих місць громади Підготовка короткого листа або відео з ідеєю-ініціативою змін в громаді Підготовка ідеї проєкту/заходу для покращення шкільного життя та її презентація Проведення опитування серед однокласників щодо змін у школі та дій з їх упровадження Написання есе з теми «У чому важливість волонтерського руху».

		Дискусії/дебати (орієнтовні питання): Чому громада важлива для кожного з нас? Як громада впливає на наше повсякденне життя? Які проблеми у нашій громаді потребують найбільшої уваги? Чому саме ці? Як заохотити учнів брати участь у шкільних ініціативах? Які етапи реалізації спільної справи є найважливішими? Чому? Як розподілити ролі та обов'язки в команді? Що важливіше у спільній справі: результат чи процес співпраці?
ЧАСТИНА 4. ІНФОРМАЦІЯ НАВКОЛО НАС (5 год)		
Розрізняє джерела суспільної та історичної інформації Добирає інформаційні джерела за пропонованою тематикою та походженням, інформацію за заданими критеріями Використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів, пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, вжиті в запропонованих джерелах Застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя), формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел	Джерела інформації: особливості, види та форми Текст та медіатекст Достовірність джерел Способи нагромадження та пошуку інформації у минулому і сьогоденні Роль бібліотек, архівів та музеїв у збереженні інформації Відповідальне споживання і поширення інформації Академічна доброчесність	Пошукові завдання: Актуалізація понять «джерела інформації», «медіатекст», «академічна доброчесність» Визначення ролі бібліотек, архівів та музеїв у збереженні інформації в Україні та світі на основі інформації з різних джерел Розробка правил відповідального споживання і поширення інформації Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Аналіз текстів та медіатекстів, визначення їхніх особливостей Дослідження правил академічної доброчесності та характеристика їхньої актуальності Творчі завдання: Створення інфографіки про відповідальне споживання і поширення інформації Створення короткої відеопрезентації про роль бібліотек або архівів, або музеїв у збереженні інформації Створення коміксу/постера про правила академічної доброчесності Дискусії/дебати (орієнтовні питання): Як сучасні технології змінюють роль традиційних джерел інформації? Як часто потрібно перевіряти

		достовірність джерел інформації? Чи завжди є правдою те, що ми бачимо/читаємо в інтернеті? Академічна доброчесність: чи потрібно завжди посилатися на джерела? Хто такі відповідальні споживачі інформації